

Scientific journal
PHYSICAL AND MATHEMATICAL EDUCATION
Has been issued since 2013.

ISSN 2413-158X (online)
ISSN 2413-1571 (print)

Науковий журнал
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА
Видається з 2013.

<http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/>

Лебедик Л.В., Стрельников В.Ю. Принципы послыдипломной освіти у подготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів. Фізико-математична освіта. 2020. Випуск 4(26). Частина 2. С. 6-12.

Lebedyk L., Strelnikov V. Principles of postgraduate education in teacher preparation for managing students 'professional self-determination. Physical and Mathematical Education. 2020. Issue 4(26). Part 2. P. 6-12.

DOI 10.31110/2413-1571-2020-026-4-025

УДК 37.013.2 : 378.046.4

Л.В. Лебедик

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

lebedyk_lesya@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6538-6256

В.Ю. Стрельников

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

strelnikov.poltava@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8822-9517

ПРИНЦИПИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ САМОВИЗНАЧЕННЯМ УЧНІВ

АНОТАЦІЯ

У статті виділено та теоретично обґрунтовано дидактичні принципи послыдипломной педагогічної освіти, які застосовуються у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів. Проведений аналіз основних закономірностей та дидактичних принципів означеної підготовки вчителів. Розкрито суть кожного з виділених принципів.

Формулювання проблеми. Проблемою дослідження є виділення та теоретичне обґрунтування загальнодидактичних і особливих для підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів принципів.

Матеріали і методи. Для досягнення мети було використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження, зокрема: теоретичні: системний аналіз філософської, психологічної, соціологічної і педагогічної наукової літератури, присвяченої дослідженню підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів в умовах закладу послыдипломной педагогічної освіти, та навчально-методичної й інструктивно-методичної документації для визначення понятійно-категорійного апарату; методи системного аналізу, що застосовувалися для розгляду генезису підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів; методи порівняльного аналізу – для визначення суті науково-методичної системи підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів і її відмінностей від наявної системи підготовки; методи прямого структурного аналізу – для розгляду структури й особливостей підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів як системи.

Результати. Виділено і теоретично обґрунтовано дидактичні принципи послыдипломной педагогічної освіти у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів.

Висновки. Ефективними у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів є такі дидактичні принципи послыдипломной педагогічної освіти: наступності, науковості, усвідомлення, діяльності, наочності, предметності, розвивального навчання, демократизації, системного підходу, забезпечення цілісності й безперервності розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів, саморозвитку, регулярної оперативної діагностики і самодіагностики цієї готовності, психологічної підтримки розвитку у вчителів означеної готовності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: дидактичні принципи, послыдипломна педагогічна освіта, підготовка вчителів, управління, професійне самовизначення учнів.

ВСТУП

Постановка проблеми. Кардинальні зміни, що втілюються останнім часом у послыдипломній педагогічній освіті України, потребують формування нового змісту послыдипломної освіти учителів, який забезпечить необхідний рівень фахових знань і вмінь, набуття готовності до управління професійним самовизначенням учнів, вміння реалізувати набуті знання з означеної практичної проблеми у своїй професійній діяльності.

Удосконалення сучасної послыдипломної педагогічної освіти вимагає суттєвого перегляду традиційних дидактичних принципів підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів та їх заміни новими, які б відповідали новому соціальному завданню всієї цілісної системи послыдипломної педагогічної освіти.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми відбору дидактичних принципів післядипломної педагогічної освіти у підготовці вчителів показує, що вона не є новою для педагогічних досліджень. Уперше система дидактичних принципів була теоретично обґрунтована класиками педагогічної науки Я. Коменським, В. Дістервегом, Й. Песталоцці. Дослідники Ю. Бабанський, А. Хуторський, В. Онищук, П. Підкасистий детально обґрунтували сучасні дидактичні принципи формування змісту освіти взагалі [2, с. 215]. Принципи навчання, у т.ч. у післядипломній педагогічній освіті, розглядалися нами у попередніх дослідженнях (Л. Лебедик [2, с. 215-219; 3, с. 36; 4, с. 40-47; 5, с. 136-141], В. Стрельников [6, с. 263-267; 7, с. 260-267; 8, с. 64-73; 9, с. 101-104; 10, с. 70-72; 11, с. 252-254; 12, с. 48-51; 13, с. 208-210; 14; 15, с. 160-167]).

Щодо педагогічних засад професійного самовизначення молоді, вони, як засвідчують сучасні дослідники В. Петрук, І. Хом'юк, В. Хом'юк [16, с. 6], розглядалися у працях таких науковців, як: В. Романчик, В. Савченко, М. Тітма, З. Шубкін та ін.; психолого-педагогічні основи підготовки молоді до вибору майбутньої професії аналізували Г. Костюк, О. Голомшток, М. Захаров, В. Кравецький, В. Моляко, Є. Павлютенков, І. Уличний, С. Чистякова та ін.; управління професійним самовизначенням школярів досліджували у своїх роботах Л. Божович, Є. Клімов, О. Леонт'єв, О. Мельник, Н. Пряжников, В. Сидоренко, Б. Федоришин та ін.; професійну орієнтацію школярів на певні види професійної діяльності досліджували С. Загребельний, Л. Куліненко, А. Ходорчук; досвід зарубіжних країн з професійної орієнтації вивчали С. Дармодехін, М. Павлова, Л. Сундукова, Т. Терещук та ін. [16, с. 6].

Однак серед дослідників, не зважаючи на певну єдність поглядів стосовно дидактичних принципів підвищення кваліфікації вчителів у закладі післядипломної педагогічної освіти, невирішеними аспектами проблеми є визначення пріоритетних принципів підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів і відсутність єдиного погляду на дидактичні принципи післядипломної освіти в означеній підготовці.

Актуальність дослідження дидактичних принципів післядипломної педагогічної освіти у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів підсилює особлива увага світового співтовариства до підготовки вчителів, зокрема ЮНЕСКО, яка у своїй програмі «Інформація для всіх» зазначає, що саме від учителів залежить розвиток інформаційної культури молоді [2, с. 215].

Мета статті – виділити та теоретично обґрунтувати загальнодидактичні і особливі для підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів принципи, важливі для процесу післядипломної педагогічної освіти.

РЕЗУЛЬТАТИ І ОБГОВОРЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Спочатку звернемо увагу на такі загальнодидактичні принципи, які в цілому залишаються важливими для педагогічної науки: наступності, науковості, усвідомлення, діяльності, наочності, предметності і розвивального навчання. Всі вони є альфою і омегою педагогічної думки, не суперечать сучасній парадигмі особистісно-орієнтованої післядипломної педагогічної освіти.

Принцип наступності передбачає, що підвищення кваліфікації у закладі післядипломної педагогічної освіти зберігає зв'язок з тим типом життєвих знань, які вчитель отримав ще у вищій школі, однак вже на курсах підвищення кваліфікації мають чітко виділятися особливості й специфіка отримання знань у закладі післядипломної педагогічної освіти на відміну від навчання у виші. У закладі післядипломної педагогічної освіти ускладнюється зміст і удосконалюються форми їх подання. Але часто не беруться до уваги внутрішні зміни змісту і форми навчання. Ці зміни розглядаються як кількісні, без виділення, наприклад, якісної своєрідності знань, характерної для післядипломної педагогічної освіти. Аналіз показує, що ідея наступності, яка сьогодні фактично реалізується у практиці закладів післядипломної педагогічної освіти, робить неможливим вирішення форм наукових і життєвих понять управління професійним самовизначенням учнів, надмірно зближує вимоги наукового і життєвого ставлення до речей. Проте, такого змішування і неможливості розрізнити не повинно бути в сучасній післядипломній педагогічній освіті. Звичайно, у викладанні повинен зберігатись зв'язок і наступність, але це не повинен бути зв'язок якісно відмінних стадій навчання – різних як за змістом, так і за технологіями його подання вчителям [8, с. 65].

Принцип науковості у післядипломній педагогічній освіті часто лише декларується. Науковість розуміється у вузько-емпіричному, а не в істинно діалектичному значенні. Організатори післядипломної освіти мають глибоко усвідомити завдання сучасної педагогіки післядипломної освіти, орієнтуватися у своїй роботі на уявлення про післядипломну педагогічну освіту як відкриту систему, а про розвиток готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів – як самоорганізований процес [2, с. 215–219; 3, с. 36; 8, с. 66].

Істинна реалізація принципу науковості внутрішньо пов'язана зі зміною типу мислення, нав'язаного всією системою післядипломної педагогічної освіти, тобто з переходом до розвитку у вчителів розвиненого теоретичного мислення, яке лежить в основі розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів. У закладі післядипломної педагогічної освіти вчитель має чітко відчути новизну і своєрідність тих уявлень, які у нього виникають у практичній роботі. У вчителя вже має бути сформована готовність до управління професійним самовизначенням учнів, тому якісно змінюється зміст навчання і методи роботи (наприклад, ним запроваджуються дослідницький підхід до матеріалу, технології навчального дослідження тощо) [8, с. 66].

Дотримання принципу науковості передбачає задоволення трьох ієрархічно пов'язаних вимог: 1) зміст освіти повинен відповідати рівню сучасної науки; 2) знайомити вчителів із предметними і загальнонауковими методами пізнання; 3) розкривати найважливіші закономірності процесу пізнання [3, с. 36; 8, с. 66].

Колосальні зміни нашого світосприймання, які відбулися за останні десятиріччя, започаткували новий етап розвитку науки – постнекласичний. Він відрізняється від двох попередніх етапів (класичного і некласичного), зокрема, тим, що в науці різко змінюються засоби одержання, обробки й зберігання знань, гуманістичні орієнтири стають вихідними у визначенні стратегії наукового пошуку, зростає роль комплексних дослідних програм. Таким чином, серед процесів, які характеризують сучасну науку, найважливішу роль відіграють інформатизація, гуманізація, інтеграція. Інформація сьогодні

перетворилася у глобальний невичерпний ресурс людства. Гуманізація освіти має відображати процес гуманізації науки, враховувати новий зміст поняття «гуманізм», його сучасне трактування. У даний час тенденція гуманізації науки найяскравіше проявляється в тих напрямках досліджень, які безпосередньо стосуються проблем людини і середовища її проживання (екологія, економіка, генетика, етологія, деякі медичні науки). Сучасний гуманізм, згідно цих позицій, є системою світоглядних ідей, в основі яких – розуміння нерозривного зв'язку двох поєднаних світів – людини і середовища її проживання [2, с. 215–219; 3, с. 36; 8, с. 67].

Головні досягнення й переваги постнекласичної науки відображає сьогодні синергетика (теорія самоорганізації). Вона пропонує керуватися нелінійним стилем мислення, уявленням про єдність законів еволюції складних динамічних систем різної природи, новим розумінням суті й ролі хаосу у Всесвіті. Якщо до синергетики не було теорії, яка об'єднувала б результати, одержані в різних галузях знань, то з її виникненням відкрились принципово нові можливості синтезу наукових знань. Сучасна наука керується принципом універсального еволюціонізму, згідно з яким історія Всесвіту розглядається як єдиний самоорганізований процес, від Великого Вибуху і до появи людини на космічній арені. Цей світовий процес характеризується генетичним і структурним поєднанням чотирьох типів еволюції: космічної, хімічної, біологічної і соціальної [8, с. 67–68].

Основні тенденції розвитку сучасної науки – інформатизація, гуманізація, інтеграція – поки що не відображені належним чином у змістові післядипломної педагогічної освіти. Є всі підстави говорити про невідповідність цього змісту сучасному розвитку науки, а отже, і про відсутність в учнів, студентів і, навіть, вчителів повної наукової картини світу, яка складає, як відомо, базис наукового світогляду. Відомо, що наукові закони, теорії з'являються в навчальних програмах через майже 70 років після їх відкриття й формулювання, а інтервал залучення окремих фактів чи явищ – близько 10–25 років [8, с. 68]. Чи можна чекати такий великий термін? Адже за даними деяких вчених-екологів, суттєвих змін стану навколишнього середовища (простіше кажучи, його колапсу) слід чекати вже у найближчі 30–40 років (І. Зязюн [1, с. 58–61]).

Характерною ознакою постнекласичної науки є, безперечно, інформаційний вибух. Інформація є цілісним, нелінійним, необоротним процесом утворення певних структурно-динамічних змін всередині системи, яка здатна до самоорганізації [8, с. 68]. З позицій постнекласичної науки суспільство є органічною частиною світу, яка синхронно розвивається. Світ складається з відкритих систем, які інтенсивно обмінюються енергією, речовиною, інформацією з навколишнім світом і, отже, здатні до хаотичної поведінки і самоорганізації. Динамічні моделі, які враховують еволюцію, нелінійність і мінливість, адекватні не тільки соціальним системам, але і мистецтву, в тому числі музиці, поетичній творчості [8, с. 68–69].

Відповідно до сценарію розвитку синергетичних систем в процесі самоорганізації виникають не довільні структури, а структури з певного набору, притаманного цьому середовищу. З цієї точки зору, для успішної реалізації необхідних змін у розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів у закладі післядипломної педагогічної освіти, потрібне передусім цілеспрямоване перетворення властивостей середовища закладу післядипломної педагогічної освіти та готовність організаторів післядипломної освіти вчителів до сприйняття і впровадження в життя цих змін.

Принцип усвідомлення передбачає спрямованість технології розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів на розуміння. По-перше, знання з проблеми управління професійним самовизначенням учнів оформлюються у вигляді чітких і послідовно розгорнутих словесних абстракцій (їх можна перевірити). По-друге, кожна словесна абстракція має доводитись вчителем до певного чіткого чуттєвого образу – уявлення, чого вимагає, для прикладу популярна сьогодні інновація у навчанні – віртуально-тренінгові технології (посилання на конкретні приклади, показ ілюстрацій є найзагальнішими прийомами перевірки усвідомленого володіння знаннями з проблеми управління професійним самовизначенням учнів) [2, с. 215–219; 3, с. 36; 8, с. 65].

Принцип діяльності у виборі технологій управління професійним самовизначенням учнів означає, що вчителі отримують знання з означеної проблематики не в готовому вигляді, а виявляють загальні умови їх походження і впровадження. А це можливо лише при виконанні ними тих специфічних перетворень предметів, завдяки яким в їх власній навчальній практиці моделюються і відтворюються внутрішні властивості об'єкта управління професійним самовизначенням учнів, які стають змістом понять. Характерно, що якраз ці дії, які впливають і створюють загальне й істотне відношення об'єктів, є джерелом теоретичних узагальнень і понять управління професійним самовизначенням учнів [7, с. 260–267; 8, с. 69].

Принципу наочності слід протиставити *принцип предметності*, тобто точного зазначення тих специфічних дій, які необхідно виконати з управління професійним самовизначенням учнів. Самі моделі управління професійним самовизначенням учнів можуть бути графічними, матеріальними, словесними. Вчителів інколи зовсім нелегко визначити ті конкретні дії, які відкривають зміст управління професійним самовизначенням учнів, а також ту конкретну форму моделі, в якій «найвигідніше» зобразити цей зміст з метою майбутнього вивчення його загальних властивостей.

Як бачимо, якщо принцип наочності диктує в навчанні перехід від конкретного до загального, то принцип предметності фіксує можливість і доцільність відкриття вчителями загального змісту управління професійним самовизначенням учнів як основи для подальшого виявлення його окремих проявів, тобто стверджується необхідність керування підходом «від загального до конкретного». Правда, саме «загальне» розуміється при цьому як генетична похідна зв'язку системи, яка в своєму розвитку і диференціації породжує всю її конкретність. Таке «загальне» слід відрізнити від формальної схожості, яка виділяється в емпіричному розумінні. Вимога виділення загального і побудова на його основі конкретної системи є наслідком принципу предметності, який радикально змінює наші можливості при побудові і викладанні навчальних предметів. Вони можуть тепер будуватися у відповідності зі змістом і формою розвитку понять в тій чи іншій галузі науки [8, с. 69–70; 10, с. 70–72; 11, с. 252–254]. Перенесення наукових знань на площину управління професійним самовизначенням учнів, що зберігає основні категорії розвитку означених знань в науці, є нагальна потреба удосконалення системи післядипломної педагогічної освіти у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів.

Принцип розвивального навчання у закладі післядипломної педагогічної освіти передбачає можливість закономірного управління темпом і змістом підготовки вчителів до управління професійним самовизначенням учнів за допомогою організації навчальних впливів. Технології навчання мають передбачати створення для вчителів таких умов і передумов психічного розвитку, які поки що відсутні в них з точки зору високих норм і вимог до готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів. По суті, це буде компенсаторна і активна побудова тих «ланок» психіки, які необхідні для високого рівня професійної діяльності щодо управління професійним самовизначенням учнів.

Окрім вищевказаних принципів, аналіз передового досвіду післядипломної педагогічної освіти України, проведених нами у попередніх розвідках (Л. Лебедик [4, с. 40-47; 5, с. 136-141], В. Стрельников [6, с. 263-267; 10, с. 70-72; 11, с. 252-254; 13, с. 208-210; 14; 15, с. 160-167]), дає змогу виділити ряд специфічних принципів, стимулюючих розвиток готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів: демократизації, системного підходу, забезпечення цілісності й безперервності розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів, саморозвитку означеної готовності, регулярної оперативної діагностики і самодіагностики цієї готовності, психологічної підтримки розвитку у вчителів означеної готовності.

Принцип демократизації пов'язаний зі створенням у закладі післядипломної педагогічної освіти сприятливих демократичних умов реалізації свободи і прав особистості для її розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів. Для цього необхідна рівноправність і взаємна зацікавленість у розвитку всіх суб'єктів навчання: вчителів, викладачів, методистів, навчально-допоміжного й управлінського персоналу. Цьому сприяє розширення умов взаємодії цих суб'єктів за рахунок різних сфер життєдіяльності, відкритість закладу післядипломної педагогічної освіти до наукових, виробничих, суспільних зв'язків у регіоні. Сфера проявів і розвитку особистості не повинна обмежуватися навчальними заняттями [8, с. 70-71; 10, с. 70-72; 11, с. 252-254].

Реалізація *принципу системного підходу* у закладі післядипломної педагогічної освіти передбачає перетворення не тільки технологій навчання, а й змісту освіти. Відповідно мають бути вироблені вимоги до готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів як якості особистості. З урахуванням того, що особистість є найвищим рівнем узагальнення всієї життєдіяльності людини, слід виробити психологічні характеристики професій, об'єднаних не предметністю, а типом діяльності [8, с. 71; 14; 15, с. 160-167].

Принцип забезпечення цілісності й безперервності розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів передбачає, що особливості особистості мають враховуватися ще з вхідного діагностування вчителів і закінчуючи спостереженням за проходженням ними певних етапів на шляху означеної готовності. Тому у системі вимог до готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів має міститися не лише вимога до вмінь і знань вчителя, а й до професійно важливих особистісних якостей [8, с. 71]. Однак, це мають бути не абстрактні особистісні якості, а конкретизовані з урахуванням можливостей післядипломної педагогічної освіти для розвитку якостей, необхідних в управлінні професійним самовизначенням учнів.

Принцип саморозвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів полягає у забезпеченні розвитку самостійності вчителів у формуванні цілей та плануванні управління професійним самовизначенням учнів. Конкретно цей принцип знаходить свій вияв у активності особистості вчителя, його самовдосконаленні [8, с. 71]. Першочергове значення серед цілей вчителів мають сфера потреб, мотивів і здібності до управління професійним самовизначенням учнів. Враховуючи особливості соціальної функції вчителя, є підстави передбачити, що системотворчою особистісною властивістю саморозвитку є рефлексія [8, с. 71; 14; 15, с. 160-167].

Вважаємо, що замість дидактично раціоналізованої моделі розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів, має стверджуватися нова екзистенціально-гуманістична модель вчителя, який розвиває себе й активно культивує в собі, завдяки рефлексії, свою індивідуальність, творчий потенціал і професійну майстерність в управлінні професійним самовизначенням учнів [8, с. 72; 14; 15, с. 160-167].

Принцип регулярної оперативної діагностики і самодіагностики означеної готовності покликаний забезпечувати зворотній зв'язок у її розвитку. Ефективна діагностика розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів має спиратись на інформацію про прояви особистості вчителя не лише в цьому виді діяльності, а життєдіяльності в цілому, тобто мати системний характер [8, с. 72].

Принцип психологічної підтримки розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів стосується діяльності у закладі післядипломної педагогічної освіти психологічної служби для надання індивідуальної консультативної допомоги вчителям. Домінуючі у післядипломній педагогічній освіті групові форми занять, у тому числі групові ігри, групові тренінги тощо, більш придатні для тренінгу мислення, а не розвитку певних сторін особистості, необхідних для управління професійним самовизначенням учнів. Тому особистий контакт вчителя із кваліфікованим спеціалістом-психологом може бути незамінним засобом індивідуальної підтримки вчителя, якщо він усвідомлює потребу в такій підтримці [8, с. 72].

Застосування названих психолого-педагогічних принципів дає змогу конкретно вказати на *дидактичні умови*, за яких розвиток готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів стане метою навчання у закладі післядипломної педагогічної освіти, якій буде підпорядкована вся система технологій навчання, а не буде стихійним і недосконалим процесом, суперечливим щодо внутрішніх настанов традиційної системи навчання [4, с. 40-47; 5, с. 136-141; 8, с. 72; 14; 15, с. 160-167].

Побудова технологій розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів у закладі післядипломної педагогічної освіти на основі теоретичного узагальнення може реалізуватися, якщо у цьому закладі втілюватимуться такі установки:

1) поняття з управління професійним самовизначенням учнів мають засвоюватись вчителями шляхом їх розгляду в умовах використання, коли вони стають необхідними;

2) засвоєння знань управління професійним самовизначенням учнів загального і абстрактного характеру передуде знайомству з окремими конкретними знаннями (ця настанова відповідає принципу сходження від абстрактного до конкретного);

3) зв'язок теорії з практикою слід відтворювати в особливих предметних, графічних, знакових моделях управління професійним самовизначенням учнів, які дають змогу побачити його наочно;

4) у вчителів слід спеціально розвивати навички, за допомогою яких вони зможуть виявити і відтворити в моделях істотні ознаки управління професійним самовизначенням учнів, а потім реалізувати його [8, с. 72–73].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Висновками з проведеного дослідження є виділення та теоретичне обґрунтування дидактичних принципів післядипломної педагогічної освіти у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів, а саме: принципу наступності, принципу науковості, принципу усвідомлення, принципу діяльності, принципу наочності, принципу предметності, принципу розвивального навчання, принципу демократизації, системного підходу, принципу забезпечення цілісності й безперервності розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів, принципу саморозвитку, принципу регулярної оперативної діагностики і самодіагностики цієї готовності, принципу психологічної підтримки розвитку у вчителів означеної готовності. Використання виділених принципів у навчальному процесі сприятиме глибокому і повному засвоєнню вчителями знань і умінь управління професійним самовизначенням учнів.

Перспективою подальших досліджень є виділення та аналіз реалізації системи і технології розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів у післядипломній педагогічній освіті, які мають будуватися у відповідності з виокремленими принципами і установками.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти. *Педагогіка толерантності*. 2000. №3. С. 58–61.
2. Лебедик Л. В. Дидактичні принципи формування ІКТ-компетентностей майбутніх учителів математики у процесі фахової підготовки. *Фізико-математична освіта : науковий журнал* / О. В. Семеніхіна (гол. ред.). Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка. 2017. Вип. 3(13). С. 215–219.
3. Лебедик Л. В. Принципи вимірювання якості знань як результату навчання. *Abstracts second international summer school «Educational measurement : teaching, research and practice»*. 18–25 September 2010, Foros (Crimea, Ukraine). Nizhyn, 2010. С. 36.
4. Лебедик Л. Розвиток професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: зб. наук. статей у 3-х ч. / За заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова. Суми, 2020. Ч. 1. С. 40–47.
5. Лебедик Л. В. Розвиток професійної компетентності соціального педагога в умовах інноваційних змін у системі післядипломної освіти. *Неперервна освіта: здобутки, проблеми, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., приуроченої 80-річчю від дня заснування Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Тернопіль, Україна, 23 груд. 2020 р.)*. Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, А. Janowski, Ф. І. Полянський, Г. І. Герасимчук, Т. В. Магера, М. П. Мамус, М. А. Мартинів, Т. О. Сергуніна. Тернопіль: ТОКІППО, 2020. С. 136–141.
6. Стрельніков В. Ю. Акселеративне навчання як умова професійного розвитку науково-педагогічних працівників. *Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 28 жовт. 2016 р. / за заг. ред. В. В. Олійника. К. : УМО НАПН України, 2016. С. 263–267.
7. Стрельніков В. Ю., Лейко С. В. Загально-дидактичні принципи формування математичної компетентності майбутніх інженерів-будівельників у процесі фахової підготовки. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць Полтав. нац. пед. ун-ту імені В.Г. Короленка. Серія : Педагогічні науки. Полтава, 2014. Вип. 14. С. 260–267.
8. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. Кн. 1. С. 64–73.
9. Стрельніков В. Ю. Педагогічні принципи Григорія Сковороди. *Григорій Сковорода і Паїсій Величковський : статті на тлі епохи* : зб. наук. пр. за результатами Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава, 29 листоп. 2012 р. [до 290-річчя з дня народження] / [ред. кол. : Т. В. Оніпко, І. М. Петренко, В. В. Сарапин]. Полтава : ПУЕТ, 2013. С. 101–104.
10. Стрельніков В. Ю. Педагогічні принципи та умови навчання вчителів історії в інституті післядипломної освіти. *Актуальні проблеми післядипломної освіти педагогічних кадрів у період відродження національної школи* : тези доповідей звітної наук. конф. (25–26 листоп. 1993 р.). К. : УПКККО, 1993. С. 70–72.
11. Стрельніков В. Ю. Принципи та умови забезпечення ефективності навчання вчителів в інституті післядипломної освіти. *Розбудова національної початкової школи* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (11–13 трав. 1993 р.). Полтава, 1993. С. 252–254.
12. Стрельніков В. Ю. Принципи формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів аграрних наук у процесі вивчення математичних дисциплін. *Фізико-математична освіта : науковий журнал* / О. В. Семеніхіна (гол. ред.). Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка. 2018. Вип. 1 (15). Ч. 2. С. 48–51.
13. Стрельніков В. Ю. Розвиток психологічної культури вчителя в закладах післядипломної освіти. *Післядипломна освіта педагогічних кадрів : Проблеми розвитку*. Матеріали звітної наук. конф. (31 жовт. – 1 листоп. 1996 р.). К. : УПКККО, 1997. С. 208–210.

14. Стрельніков В. Складники особистісно-професійної компетентності викладача закладу післядипломної освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: зб. наук. пр. Суми: КЗ СОІППО, 2019. URL : <https://drive.google.com/file/d/1wFLXdkIhNKfci4ZDrCdSUO2PfkfObdJ/view>
15. Стрельніков В. Ю. Філософія проектування випереджувальної післядипломної педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*: зб. наук. статей у 3-х ч. / За заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова. Суми, 2020. Ч. 1. С. 160–167. URL : <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3821-innovatsijni-tehnologiji-rozvitku-osobistisno-profesijnoji-kompetentnosti-pedagogiv-v-umovakh-pislyadiplomnoji-osviti>
16. Хом'юк І. В., Петрук В. А., Хом'юк В. В. Фактори впливу на професійне самовизначення особистості в умовах ринкової економіки. *Педагогіка безпеки*. 2017. № 1. С. 6–11.

References

1. Zyazyun, I. A. (2000). Filozofski problemy humanizatsiyi i humanitaryzatsiyi osvity [Philosophical problems of humanization and humanization of education]. *Pedagogy of tolerance*. №3. 58–61. [in Ukrainian].
2. Lebedyk, L. V. (2017). Dydaktychni pryntsyipy formuvannya IKT-kompetentnostey maybutnikh uchyteliv matematyky u protsesi fakhovoyi pidhotovky [Didactic principles of formation of ICT competencies of future teachers of mathematics in the process of professional training]. *Physical and mathematical education: scientific journal / O. V. Semenikhina (hol. red.)*. Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka. Vyp. 3(13). 215–219. [in Ukrainian].
3. Lebedyk, L. V. (2010). Pryntsyipy vymiryuvannya yakosti znan yak rezultatu navchannya [Principles of measuring the quality of knowledge as a learning outcome]. *Abstracts second international summer school «Educational measurement : teaching, research and practice»*. 18–25 September 2010, Foros (Crimea, Ukraine). Nizhyn, 36. [in Ukrainian].
4. Lebedyk, L. (2020). Rozvytok profesiyanoi kompetentnosti vykladachiv zakladiv vyshchoyi osvity [Development of professional competence of teachers of higher education institutions]. *Innovatsiyini tekhnolohiyi rozvytku osobystisno-profesiyanoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislyadyplomnoyi osvity [Innovative technologies for the development of personal and professional competence of teachers in terms of postgraduate education]: zb. nauk. statey u 3-kh ch. / Za zah. red. O. V. Zosymenko, H. L. Yefremova*. Sumy. CH. 1. 40–47. [in Ukrainian].
5. Lebedyk, L. V. (2020). Rozvytok profesiyanoi kompetentnosti sotsialnoho pedahoha v umovakh innovatsiyinykh zmin u systemi pislyadyplomnoyi osvity [Development of professional competence of a social pedagogue in the conditions of innovative changes in the system of postgraduate education]. *Neperervna osvita: zdobutky, problemy, perspektyvy [Continuing education: achievements, problems, prospects]: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., pryurochenoyi 80-richchyu vid dnya zasnuvannya Ternopilskoho oblasnoho komunalnoho instytutu pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity (m. Ternopil, Ukrayina, 23 hrud. 2020 r.)*. Naukovyy, metodychnyy, informatsiyyny zbirnyk Ternopilskoho oblasnoho komunalnoho instytutu pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity / Redkolehiya: O. M. Petrovskyy, V. S. Mysyk, I. M. Vitenko, O. I. Kohut, YU. CH. Shaynyuk, A. Janowski, F. I. Polyanskyy, H. I. Herasymchuk, T. V. Mahera, M. P. Mamus, M. A. Martyniv, T. O. Serhunina. Ternopil: TOKIPPO, 136–141. [in Ukrainian].
6. Strelnikov, V. Yu. (2016). Akseleratyvne navchannya yak umova profesiynoho rozvytku naukovy-pedahohichnykh pratsivnykiv [Accelerative learning as a condition for professional development of scientific and pedagogical workers]. *Profesiyyny rozvytok ta upravlinnya lyudskymy resursamy v systemi pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity v konteksti transformatsiyi osvity Ukrayiny [Professional development and human resources management in the system of postgraduate pedagogical education in the context of transformation of education in Ukraine]: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf., Kyiv, 28 zhovt. 2016 r. / za zah. red. V. V. Oliynyka. K. : UMO NAPN Ukrayiny*. 263–267. [in Ukrainian].
7. Strelnikov, V. Yu., Leyko, S. V. (2014). Zahalno-dydaktychni pryntsyipy formuvannya matematychnoyi kompetentnosti maybutnikh inzheneriv-budivelnikiv u protsesi fakhovoyi pidhotovky [General didactic principles of formation of mathematical competence of future civil engineers in the process of professional training]. *Vytoky pedahohichnoyi maysternosti [The origins of pedagogical skills]: zb. nauk. prats Poltav. nats. ped. un-tu imeni V.H. Korolenka. Seriya : Pedahohichni nauky. Poltava, Vyp. 14*. 260–267. [in Ukrainian].
8. Strelnikov, V. Yu. (2002). Pedahohichni osnovy zabezpechennya osobystisnoho i profesiynoho rozvytku studentiv zasobamy innovatsiyinykh tekhnolohiy navchannya : monohrafiya [Pedagogical bases of providing personal and professional development of students by means of innovative technologies of training: monograph]. Poltava : RVV PUSKU. Kn. 1. 64–73. [in Ukrainian].
9. Strelnikov, V. Yu. (2013). Pedahohichni pryntsyipy Hryhoriya Skovorody [Pedagogical principles of Gregory Skovoroda]. *Hryhoriy Skovoroda i Payisyy Velychkovskyy : postati na tli epokhy [Hryhoriy Skovoroda and Paisiy Velychkovsky: figures against the background of the epoch]: zb. nauk. pr. za rezultatamy Vseukr. nauk.-prakt. konf. Poltava, 29 lystop. 2012 r. [do 290-richchya z dnya narodzhennya] / [red. kol. : T. V. Onipko, I. M. Petrenko, V. V. Sarapyn]*. Poltava : PUET. 101–104. [in Ukrainian].
10. Strelnikov, V. Yu. (1993). Pedahohichni pryntsyipy ta umovy navchannya vchyteliv istoriyi v instytuti pislyadyplomnoyi osvity [Pedagogical principles and conditions of teaching history teachers at the Institute of Postgraduate Education]. *Aktualni problemy pislyadyplomnoyi osvity pedahohichnykh kadriiv u period vidrodzhennya natsionalnoyi shkoly [Current problems of postgraduate education of teachers during the revival of the national school: Abstracts of reports of the reporting sciences]: Tezy dopovidey zvitnoyi nauk. konf. (25–26 lystop. 1993 r.)*. K. : UIPKKKO. 70–72. [in Ukrainian].
11. Strelnikov, V. Yu. (1993). Pryntsyipy ta umovy zabezpechennya efektyvnosti navchannya vchyteliv v instytuti pislyadyplomnoyi osvity [Principles and conditions for ensuring the effectiveness of teacher education in the institute of postgraduate education]. *Rozbudova natsionalnoyi pochatkovoyi shkoly [Development of the national primary school]: Materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (11–13 trav. 1993 r.)*. Poltava. 252–254. [in Ukrainian].

12. Strelnikov, V. Yu. (2018). Pryntsypy formuvannya doslidnytskoyi kompetentnosti maybutnikh bakalavriv ahrarnykh nauk u protsesi vyvchennya matematychnykh dystsyplin [Principles of formation of research competence of future bachelors of agricultural sciences in the process of studying mathematical disciplines]. *Physical and mathematical education: scientific journal*/ O. V. Semenikhina (hol. red.). Sumy : SumDPU im. A.S. Makarenka. Vyp. 1 (15). CH. 2. 48–51. [in Ukrainian].
13. Strelnikov, V. Yu. (1997). Rozvytok psykholohichnoyi kultury vchytelya v zakladakh pislyadyplomnoyi osvity [Development of psychological culture of teachers in institutions of postgraduate education]. *Pislyadyplomna osvita pedahohichnykh kadriv : Problemy rozvytku* [Postgraduate education of teachers: Problems of development]. *Materialy zvitnoyi nauk. konf.* (31 zhovt. – 1 lystop. 1996 r.). K. : UIPKKKO. 208–210. [in Ukrainian].
14. Strelnikov, V. (2013). Skladnyky osobystisno-profesiynoyi kompetentnosti vykladacha zakladu pislyadyplomnoyi osvity [Components of personal and professional competence of a teacher of postgraduate education]. *Innovatsiyni tekhnolohiyi rozvytku osobystisno-profesiynoyi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislyadyplomnoyi osvity* [Innovative technologies for the development of personal and professional competence of teachers in postgraduate education]: *Zb. nauk. pr.* Sumy: KZ SOIPPO, 2019. URL : <https://drive.google.com/file/d/1wFLXdkIHKKIfcl4ZDrCdSUO2PfkfObdJ/view> [in Ukrainian].
15. Strelnikov, V. Yu. (2020). Filosofiya proektuvannya vyperedzhuvalnoyi pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [Philosophy of designing advanced postgraduate pedagogical education on the basis of the competence approach]. *Innovatsiyni tekhnolohiyi rozvytku osobystisno-profesiynoyi kompetentnosti pedahohiv v umovakh pislyadyplomnoyi osvity* [Innovative technologies for the development of personal and professional competence of teachers in terms of postgraduate education]: *zb. nauk. statey u 3-kh ch. / Za zah. red. O. V. Zosymenko, H. L. Yefremova.* Sumy. CH. 1. 160–167. URL : <http://www.soippo.edu.ua/index.php/home/3821-innovatsijni-tekhnologiji-rozvitku-osobistisno-profesijnoji-kompetentnosti-pedagogiv-v-umovakh-pislyadiplomnoji-osviti> [in Ukrainian].
16. Khom'yuk, I. V., Petruk, V. A., Khom'yuk, V. V. (2017). Faktory vplyvu na profesiyne samovyznachennya osobystosti v umovakh rynkovoyi ekonomiky [Factors influencing the professional self-determination of the individual in a market economy]. *Security pedagogy.* № 1. 6–11. [in Ukrainian].

PRINCIPLES OF POSTGRADUATE EDUCATION IN TEACHER PREPARATION FOR MANAGING STUDENTS 'PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION

Lesya Lebedyk, Victor Strelnikov

Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko, Ukraine

Abstract. *The article highlights and theoretically substantiates the didactic principles of postgraduate pedagogical education, which are used in the preparation of teachers to manage the professional self-determination of students. The analysis of the basic laws and didactic principles of the specified training of teachers is carried out. The essence of each of the selected principles is revealed.*

Formulation of the problem. *The purpose of the article is to highlight and theoretically substantiate the general didactic and special principles for training teachers to manage professional self-determination of students.*

Materials and methods. *To achieve this goal, a set of complementary research methods was used, in particular: theoretical: systematic analysis of philosophical, psychological, sociological and pedagogical scientific literature devoted to the study of teacher training to manage professional self-determination of students in postgraduate pedagogical education, and teaching and instructional documentation for determining the conceptual and categorical apparatus; methods of system analysis used to consider the genesis of teacher training to manage professional self-determination of students; methods of comparative analysis - to determine the essence of the scientific and methodological system of teacher training for the management of professional self-determination of students and its differences from the existing system of training; methods of direct structural analysis - to consider the structure and features of teacher training to manage professional self-determination of students as a system.*

Results. *The didactic principles of postgraduate pedagogical education in the preparation of teachers for the management of professional self-determination of students are highlighted and theoretically substantiated.*

Conclusions. *The following didactic principles of postgraduate pedagogical education are effective in preparing teachers for managing students 'professional self-determination: continuity, scientificity, awareness, activity, clarity, subjectivity, developmental learning, democratization, system approach, ensuring integrity and continuity of teacher readiness to manage students' professional self-determination. self-development, regular operative diagnostics and self-diagnostics of this readiness, psychological support of development at teachers of the specified readiness.*

Key words: *didactic principles, postgraduate pedagogical education, teacher training, management, professional self-determination of students.*